

ВИТАНИЈА – “ДОМ СИРОМАШТВА”

На двадесетак километара југозападно од Тбилисија, у клисури реке Вере, на обронцима планинског венца, на заравни огромне планине, крије се од буке и јурњаве ускомешаног XX века мала древна обитељ Рождества Мајке Божије, која има благозвучно и срцу сваког хришћанина добро познато име – Бетанија (односно Витанија). Манастир се налази на необично пријатном и живописном месту: под сенком високих јасенова и ораха, окружен зеленилом и скривен планинама, погодним за одмор, и усамљеним пољанама, пустим кланцима, зараслим путевима и стазама у шумским честарима. Нешто мало ниже, у подножју стена спајају се два планинска потока: један носи назив Вере, други – Бетани или Самадло. Љубитељ самоће може, колико му душа жели да луња по планинским стазама, да се пење на предивне стене, да силази до кристалног потока, да се наслађује хладовином у дубини кланца – нико му овде неће засметати у општењу са девичанском природом, његовој осамљеној беседи с Богом у овом нерукотворном храму.

Ако се до манастира иде од Манглиског пута и села Самадло, тада ходочасник, спуштајући се стазом која кривуда оштрицом гребена излази на крају до врха где стоји велики Крст од храстовине. Он ће обавезно прићи да му се поклони, и овде ће се пред путником отворити незаборавна слика: испод њега је огроман боје тамног рубина пехар стрмих, девичанском шумом покривених планина, а на његовом дну је као седефасто-розе бисер, манастир – древни храм и поред њега две омање зграде – конаци монаха. У честару је спокој, тишина, жубор потока, појање птица, спор, равномеран ритам живота, тихи разговор монаха. Понекад, у радни дан, чује се строго борбено ударање клепала, а на празник – радосна звоњава звона, из храма допире молитвено појање, и опет – тишина и појање птица. Изван пехара – један за другим, све више и више, као гигантски таласи океана заустављени у покрету - планински таласи, који се на хоризонту претварају у непрекидан бели зид: то је вечним снегом покривен врх Дид-горе. Немогуће је остати равнодушан при погледу на ту слику. Затим ходочаснику предстоји спуштање уском стазицом која стрмо силази на дно пехара. Ако урањаш у њу чак по ко зна који пут ипак ти се у срцу увек и увек понавља непојамно узбуђење, као да се спушташ на дно тајанственог мора – тамо је друго царство, други су закони, тамо су друге животне вредности, тамо се могу наћи прелепи бисери.

Овај пехар се невидљиво, али сигурно чува! То је кутак Мајке Божије. Она Сама чува ово острвце среће. XX век се још није усудио да се спусти на дно пехара и да га освоји, иако је дошао прилично близу. На узвишици планине сасвим недавно појавиле су се викендице грађана, а на свега два километра од обитељи свет је уредио туристичку базу за своју увек безнадежно докону децу (она, уосталом, до сада нема сталне власнике и углавном је празна, као и викендице). Више не изгледају тако пријатно планине, није тако смирујућ дуг пут у манастир, који сад води поред викендица у изградњи. А још недавно се овде на удаљености од осам километара могла срести само једна сељачка кућица! Али мир обитељи још није нарушен – у ову свету оазу дрски у размажени свет се спушта прилично бојажљиво, ни сам често не знајући шта га је овде довело, не схватајући природу своје мучне жеђи, он још увек чезне за тим да је макар мало угаси њеном хладовином, тишином и још нечим тајанственим што овде постоји, што је изгледа, различено чак и у ваздуху.

Свето место! Да свако место, свака кућа, двориште, град, свака ствар, све има свој “дух”, своје “зрачење”, као што сваки предмет има свој мирис, своју боју. Људска душа непогрешиво и одмах препознаје овај “духовни садржај” – освећеност или оскрнављеност места, само што не уме увек да објасни шта је то управо деловало на њу. Дакле, на месту где је почињен грех, где су преступани закони Божији, где су владале страсти, хришћанској души бива тескобно, тешко, загушљиво, нешто је гуши, узнемирава, тера одатле. А место освећено молитвом, Богу посвећеним радом, хришћанском љубављу, братским животом у Христу, привлачи себи Милост и Благодат Божију: овде душа налази неки нарочити мир и спокој, нешто се у њој загрева, топи се, цвета. Зла душа не може овде дуго да се задржи.

Чудесно место! Оно као да је у времену и простору одвојено од века овог. Овде још нема телефона, нема водовода: све остаје исто као што је било пре једног столећа, а по нечему је чак постало и једноставније. Уместо умиваоника је исто корито, које је било издубљено у каменој стени када је манастир тек почињао да се гради; исто тако испод планине бије врело, и у току хиљаде година изнад овог камена, под овим леденим млазом већ по ко зна које покољење монаха умива своја лица у касне ноћне сате, одагнавајући сан, журећи на подвиг молитвеног бдења, у бој с невидљивим непријатељима рода људског који не спавају.

Данашњи становници обитељи примећују да кад савремена техника доспе на дно њиховог чудесног света (који “није од овога света”) одлучно одбија да ради: чак и најновији и најисправнији апарати овде постају неисправни и неупотребљиви... Можда овде ипак још није наступио XX век?

Велике буре су дувале изнад овог Божијег острва: у седамдесетогодишњем периоду веома сурових прогона вере манастири су прогањани у првом реду, већина монаха је била стрељана, а они који су остали у животу били су принуђени да трпе тешку оскудицу и ругања. Задрле су, притајиле се хришћанске душе, готово нигде се није могла чути гласна молитва, жива отворена хришћанска проповед: људи су се плашили да сврате у храм, плашили су се да приме Свето Крштење, да се исповедају, причешћују и венчавају. А Витанија је у то време живела богатим духовним животом, као да је била ограђена некаквим невидљивим покровом, неосвојивим за богоборачке силе. Јарко је горело овде молитвено кандило: два мудра духовна старца-архимандрита су непрестано уносила ватрене молитве за род хришћански, за грехом оскрнављену родну Грузију, која је одступила од Бога, служили су Свету Литургију, крштавали, венчавали, исповедали, причешћивали народ, проповедали Реч Божију. То је било тихо острво вере у разбеснелом океану безбожности. Колико је несрећних душа које су изгубиле наду он извукао из провалије, довео у мирно пристаниште – овај мали спасоносни бродић! И данас: колико се важних, добрих промена у животу многих наших очајних, изнемоглих савременика дешава на наше очи у овој светој обитељи Мајке Божије.

“Витанија” – тако се овај манастир зове у сећање на оно дивно село близу Јерусалима, где је често бивао Господ наш Исус Христос, где је живела Њему одана породица Лазара и његових сестара Марте и Марије. Господ је веома волео ово место, и овде је Он васкрсао умрлог друга Свог и тим чудом дао слику будућег Васкрсења свих праведника, одавде је Господ учинио Свој последњи улазак у Јерусалим. Много, веома много драгих, светлих осећања је у хришћанима везано за дивну Витанију. “Витанија”... Ова реч у преводу са хебрејског значи “Дом сиромаштва”. Наравно, овај назив није случајан, има човек над чим да се замисли поредећи тако скроман назив са неизмерним богатством Милости Божије, која је први пут јављена читавом човечанству управо овде, у

овом “Дому сиромаштва”. Али и наша Витанија и јуче, и данас, и већ много векова види како се на њој показује изузетно велика милост Божија, која је васкрсава, удахњује у њу живот, чува и храни све оне који долазе овде болног и разбијеног срца, исцељује, греје некаквом неземаљском топлином, теши не овдашњом радошћу, враћа очајним душама изгубљену наду. Милост Божија овде невидљиво присуствује: у срцу сваког ко је икада био у Витанији заувек остаје једном упаљена светла и радосна ватрица. Можда су овде некада живели велики праведници и они су можда ватреним молитвама својим измолили од Господа ову обитељ заувек, можда су се они усрдно молили за оне који ће овде живети у последња времена, кад свет буде личио на пакао због безмерно великих порока и безбројних демонских замки, када ће човек тешко моћи да нађе место на којем би хришћанска душа могла да пронађе мир.

Историја манастира је обавијена тајном, непозната су имена отаца који су се овде подвизавали у току много векова. А колико су сигурно, светих подвижника видели овај стари храм, ова земља, ове горе, стене, ови кланци и извори, ове пољане и јаруге; колико су чули скривених молитвених уздаха, молби, славословља; колико су горчине покајничких суза упили у себе ови извори... Прича се да је некада овде била лавра: још и сада на обронцима планине, у шуми, често се могу приметити омање јаме у којима се налазе гомиле камења – оно што је остало од монашких келија. На ивици пољане у земљи се може пронаћи ограмна кутлача за вино, доле – крај реке – остаци воденице, у шуми нарастају и претварају се у једва приметне стазе стари путеви: овде је некад врио живот. Ма где човек да почне да копа земљу у обитељи – свуда наилази на људске кости: колико је дивних судбина, непознатих, скривених од нас, знаних Једином Богу и колико живота пламтело овде, горело као што горе витке свеће пред светим иконама, светлело, слушајући пажљиво божанствене песме, и истопило се, претворило у светлост, узнело се ка Господу свом у Његове небеске обитељи. Сада се они тамо моле за ово свето место, моле Господа да заштити и спаси оне који са вером, смирењем и страхом Божијим дођу овде да се потруде у славу Божију

ИЗ ИСТОРИЈЕ МАНАСТИРА

У XI веку обитељ је већ постојала као специјално изграђена гробница угледне феудалне породице Орбели, која је имала велике поседе на територији Квемо Картлија: представници ове породице су тада били на веома угледним положајима у држави. Претпоставља се да је витанијски храм изграђен крајем XII – првих година XIII века, за време владавине свете благоверне царице Тамаре, на месту другог – старијег, мањих димензија, изграђеног од цигле, који је подигнут у X или XI веку, и који је вероватно у своје време био веома поштован. Овој ранијој цркви, која је укључена у ново здање, како претпостављају истраживачи древне архитектуре, припадао је цео савремени олтарски део, и могуће је - и део фресака у олтару и западна припрата од цигала, испод које се налази гробница (1986. година); у овој припрати је уређена црква у име свете царице Тамаре.

Време владавине свете Тамаре обично се назива златним веком грузијске историје. Царица се одликовала великом побожношћу и настављајући оно што је започео њен прадеда, свети благоверни цар Давид IV Градитељ помагала је ширењу вере Христове по читавој Грузији, изградњи храмова и манастира. Она је оставила предивно сећање на себе у народу, који је у многим причама прославио њену кротост, мудрост, религиозност и

лепоту. Она је сазвала црквени Сабор, на којем су отклоњене размирице, свргнути недостојни јерарси; бринула се о сиромашном народу, о удовицама, сирочади, помагала је духовни развој Грузије. Последње године живота царица је често проводила у пештерском манастиру Вардзија, где је имала келију која је била повезана са храмом, из које је увек могла да узноси молитве Богу за време богослужења. Упокојила се мирно 17. јануара 1213. године и прибројана лику светих. Прича се да је царица често долазила у Витанију лети на одмор, ради осамљивања и молитве. На северном зиду храма сачували су се царски ликови: овде је први насликан “Цар над царевима”, велики Георгије III. После њега његова кћи “Царица над царицама”, Тамара. Даље следи лик младог царевића, Тамариног сина Лаши-Георгија, са венцем и сабљом, односно он је већ био крунисан (крунисање је обављено 1207. године – на основу овог детаља сматра се да и портрет потиче из тог времена). Ова древна фреска је неколико пута била осликавана касније, али су рестауратори успели да уз помоћ фото-снимка ултраљубичастим и рендгенским зрацима израде на фотографији лик Царице онакав какав је био на почетку. Испод лепог, источњачког лица древни мајстор је сакрио лик зачуђујуће дубине и снаге. Потпуно се виде црте лица необичне лепоте на портрету царице: велике бадемасте очи (очигледно, продична црта), обрве “као стреле”, прав нос, меки овал браде. На јужном зиду храма постоји други, такође импозантних димензија портрет ктитора у монашкој одећи с макетом храма у рукама: натпис изнад њега гласи: “Диди сумбат мадатуртухуцеси да амирспасалари” – “Велики Сумбат, мандатуртухуцеси и амирспасалар”; поред је друга фигура са рукама подигнутим у молитви. То су познати посленици из феудалног рода Орбели за време Георгија III и царице Тамаре: један од главних царевих визира – Сумбат Орбели и његов син Липарит који је тада носио титулу еристава Картлија (еристав значи кнез). Али ево занимљивог детаља: у натпису изнад портрета наводе се светске титуле и дужности великог феудалца при чему је он приказан у монашкој раси. Очигледно је да је велики Сумбат прво био приказан у светској одећи, али је затим после његовог монашког пострига одећа поново сликана (ово се потврђује ако се фреска пажљиво проучи). Значи, првобитно је портрет био насликан пре 1177-1179. године кад је он примио постриг. Сумбат и Липарит су учествовали у завери против Георгија III, предвођеној војним министром Јованом Орбелијем, који је желео да свргне цара и да доведе на престо свог рођака – царевића Демна. Завера је била угушена, царевић Демна ослепљен и кастриран, после чега је убрзо умро; Јован Орбели је такође био ослепљен, још неколико чланова из рода Орбели је било погубљено. Липарит, активан члан завере је побегао у Иран. Његов отац, Сумбат, је одведен и пострижен у монаха (с именом Симеон) у својој породичној гробници – у Витанији, где је и окончао свој живот. Прича се да се последњих година живота бивши велможа, а сад – смирени монах Симеон подвизавао у затвору у гробници. У каменом поду ове просторије налазили су се гробови његових предака, а испод пода веома мрачан, узан, низак и влажан подрум са сводовима од цигле: управо овде је он провео у дубоком покајању и молитвама своје последње године; овде је и завршио живот визир цара над царевима.

Много, много говоре о тим славним и драматичним временима јако оштећене, али још живе фреске, исклесано камење, складна архитектура храма. Очигледно је да је он некада био изузетно богато украшен и вероватно је да је био славан због префињености и лепоте унутрашње декорације. По многим ожиљцима на зидовима који су не једном крпљени види се да је манастир више пута био на граници потпуног заборава и нестанка. Дуго времена је био потпуно запуштен: пали су готово сви сводови и купола, све је било

зарасло у шибље, дрвеће је расло чак и на крову храма, фреске су биле веома оштећене. Тек средином XIX века ова “заборављена” светиња је постала позната – након што је уметник Г.Гагарин, нашавши храм рашчистио гомилу камења и открио портрет царице Тамаре. Сачувала се фотографија из тих година – изглед храма, какав је био тад кад је пронађен. По њој се види да је до тада ову обитељ неко већ поправљао својим снагама, поново зидао пале зидове циглом и другим одговарајућим материјалима, које је овде нашао, али је после тога поново наступио период заборава и опустошености. Ко би тада, видећи ове јадне развалине, могао помислити да ће се обитељ препородити у XX веку, у наизглед време највеће апокалипсе, да ће овде поново као поточић жуборити монашки живот, да ће се под сводовима храма поново чути древне грузијске црквене песме, да ће у његовом светилишту поново уздизати руке игуман, и јерођакон пред Царским дверима изговарати молитве за све градитеље и ктиторе обитељи, за све њене упокојене оце и браћу.

Монаси су овде дошли пред сам крај XIX века и почели поново да граде разрушено. Није било довољно средстава, те су на пуг ставили сандук за новац са натписом “помозите манастиру”, и тако су све до краја изградили, покрили кров, офарбали, снабдели се свим што је било потребно, и почео је препород обитељи. Када су грађени конаци, у земљи недалеко од капија пронађена је велика – заједничка гробница. Мноштво костију и лобања је лежало заједно у једној јами, већи део је био потпуно чист и бео, што очигледно сведочи о светости живота људи којима су припадали. Ко су они били? – Братија обитељи, убијена у неком варварском нападу? – Свети мученици, посечени за веру? Не знамо, али смо уверени да није обична судбина, и да није житејска случајност скупила ове остатке у један заједнички гроб у дворишту древне обитељи. Сад ове мошти почивају у истој оној гробници где је некада живео, или тачније речено, припремао се за вечни живот бивши велможа. Управо изнад њих се налази Свети Престо у име свете благоверне царице Тамаре. Можда негде ту лежи прах некада непокорног царичиног слуге, а затим смерног монаха Симеона. Сада су они, нараво помирени: њихова заједничка љубав према Христу уништила је све земаљске раздоре и распре.

Ево, то је све што нам је заправо познато из историје обитељи. Постоји још једно предање због чега је храм био саграђен управо овде, на овом подножју планине. Прича се да су првобитно ктитори намеравали да граде манастир на другом месту, с друге стране пештере Самадло, на равној узвишици високе планине. То место је заиста веома лепо: оно је као гигантска скакаоница, која се узвисује над дубоким и широким планинским пехаром, с њега пуца предиван поглед на околину; и сам храм, да су га тамо саградили би царовао над свим простором у околини, и предивно би изгледао са свих страна. Али није тако хтео Божији Промисао! По предању, градитељи су већ били почели да довозе камење на тај врх, али би ујутро у недоумици откривали да је грађевински материјал нестајао, и на своје велико чуђење откривали да се налази дубоко доле, на дну кланца, сложено на невеликој пољани на обронку планине. Прославивши Бога они одлучише да саграде манастир на новом, на чудесан начин указаном, месту. Можда је Промисао Божији одредио ово место свете обитељи због тога што скроман положај манастира, скривеног у честару дубоког кланца чини манастир погодним за оне који траже спасење управо у наше дане, када је монасима толико потребно да се сакрију што је могуће даље од ужурбаности и саблазни света захваћеног ветром страсти.

АРГИТЕКТУРА И ФРЕСКЕ ХРАМА

Историчари готово да не помињу Витанију, ћуге о њој летописи, али говоре о њеној прошлости древне фреске храма, орнаменти и натписи, исклесани у камену, строги облици архитектуре и остаци њених древних становника, који се срећу свуда у земљи. Некада је велика територија манастира била окружена масивним зидинама, њихови остаци још увек леже у шуми – гомиле камења спојених кречом. Али сада су се од древне обитељи сачували само велика црква са уписаним крстом и са припратом, посвећена Мајци Божијој, украшена фрескама, омања црква светог мученика Георгија, изграђена 1196. године и широки засвођени пролаз – очигледно доњи спрат куле или звоника који се није сачувао.

Главни храм представља такозвани “уписани крст” са куполом са многобројним окнима, која се ослања на два слободно стојећа стуба са запада и иступе олтарских зидова. Висина куполе износи 27 метара. Пола фресака храма је уништено, потпуно је нестало горњи део, али су се у доњем делу фреске добро очувале. Схема фресака је прилично необична за грузијске храмове из XII-XIII века. У “Тамарино доба” на крају олтара Богородичних храмова је најчешће приказивана “Слава Богомајке”, али је у Витанији био насликан “Спаситељ на престолу” (сачувао се само доњи део фреске). Испод Спаситеља – низ пророка, што је такође необично за то време. Истраживачи претпостављају да су првобитне фреске апсиде старије од других фресака храма и да је могуће да припадају старијој цркви која је обновљена за време царице Тамаре, при чему су олтарски део и западна припрата нису дирани. Вероватно је да првобитно здање није било у облику уписаног крста са куполом и могуће је да потиче из X века. Могуће је да је храм у Витанији првобитно био посвећен Спаситељу или неком Господњем празнику. То су међутим, само претпоставке историчара, а у ствари све и даље остаје тајна: кад је манастир основан, ко га је и када први пут саградио и осликао, када је затим био поново грађен за време Сумбата, у каквим околностима је досликаван за време свете Тамаре, колико се нараштаја потрудило у стварању ове предивне творевине.

Некада су фреске Витаније изгледале необично свечано и богато – све боје фресака су веома скупе, боје су живе и дубоке: јарко црвени цинобер, много ретко јарких, лепих и чистих нијанси лазурита (њиме су испуњене позадине готово свих фресака на источном делу храма), аурипигмент, широка палета окера, на царским портретима – злато; дакле, веома широка палета засићених боја племенитог тона. Некада су овде били насликани не само велики Господњи и Богородични празници, већ је и подробно осликан Страсни и Богородични круг.

На јужној страни су се сачували ликови пророка уз навођење праобраза који симболишу Богомајку. Овај циклус који се данас састоји од девет фресака је најранији и по свом сижеу, јер се у другим храмовима појављује тек од друге половине XIII века. Занимљиво је и својеврсно јединствено приказивање Давида који плеше у јарко-цинобер одећи поред ковчега завета и сасуда са маном небеском. Добро се сачувала фреска “Језекиљ пред закључаним вратима”, слабо се види “Геден и чаша са руном”, “Мојсије и Несагорива Купина”, “Лествица Јаковљева”, “Арон са процветалим штапом”, “Данило пред гором”, “Три младића у вавилонској пећи”.

Запањујући су за тај период по снази израза и ретки у иконографији прикази на северном зиду у прозорима: “Јуда, који добија тридесет сребрника”, “Тајна вечера” са Христом на челу трпезе, како даје Јуди комад хлеба, на два дела подељено “Прање ногу”. Ове фреске су насликане необично крупно, у великој размери, слободно, али строго и лепо

(у северном рукавцу са равномерним и хладним осветљењем, које човека приморава да се пажљивије загледа у ликове, боје су јарке). Поред њих је по лепоти ретка сцена “Мољење о чаши”, крајње засићена у сликарском погледу и динамична сцена “Издаја Јудина”, “Страдајући Петар” са служавкама које се греју поред ватре, “Пилат, који пере руке”.

Циклус Распећа: фреске су обогачене историјским подробностима, чини се да није испуштен ни један, чак ни најситнији детаљ, као што су: посуда за сирће, попуцале стене, поцепана завеса храма. Фигура човека омањег раста, који у подножје Крста забада дрвене клинове је некако чудно изврнута, што се међутим, не примећује одмах – рукама су замењена места, лева изгледа као десна и обрнуто – ово као да очигледно показује какво страшно безакоње чине овде приказани људи. Даље је “Скидање са Крста”, “Оплакивање” – којима по атмосфери, музикалности решења и лепоти нема равних међу свим фрескама храма.

На западном зиду у прозорским отворима сачувале су се сцене Спаситељевих чуда: “Исцелење бесомучних”, “Исцелење слепог”, испод – композиција “Рај”, јужно “Наручје Аврамово”. Са супротне стране – “Престо припремљени”, и колоне праведника које иду према њему. Анђели, који мере људске грехове, животиње, које бљују мртве, Анђели, који бацају грешнике у пакао; види се како из огњене реке штрчи глава Мухамеда у белој чалми. Још се помало види сцена “Иродов пир” са плесом Саломије, сачувало се јединствено “Причешћивање Марије Египатске”.

У олтару испод несачуваног деисиса је низ пророка, ово је најстарија фреска у храму (можда из X века). Испод је низ апостола и низ светитеља. Ова два низа су поново осликана у XIV или XV веку, али је очигледно да све контуре понављају цртеж прве фреске. По лепоти и префињености су задивљујући орнаменти олтарског дела. Ту се у непрекидном ланцу уздиже по луку вез од чудесног цвећа, невиђених на земљи букета; сваки лист, сваки њихов пупољак је префињено осликан; и они цветови који се налазе на врху свода и до којих поглед готово да не допире су осликани са ништа мање брижљивости. Очигледно је да је иконописац сликао пре свега ради Господа свог, а не да би угоднио људима. Тако се и у прозорским отворима олтара, на местима где би се ретко могло завирити, крије дивно чудо: велелепна чипка од плавих и вишња-црвених букета, са најпрефињенијим белим жилицама на модро-црној, тиркизној и цинобер позадини.

Понегде, у плетиву орнамената или у дну композиција остали су потписи древних потомака – али они нису оставили своја имена како би их се потомци сећали! Свети иконописци-монаси су нам оставили своје молитвене уздахе, дубока религиозна осећања и осећања, којима су биле испуњене њихове душе, јер “од сувишка срца говоре уста” (Мт. 12, 34). Негде је ситним рукописом уписана кратка молитвица, негде стих из псалма. Уметник је сликао свете ликове, молио се, понекад би застао и погружавао се у духовна осећања, тада би он, замишљен, истом бојом која је била на кичици остављао на зиду једва приметан цртеж или натпис, одјек својих скривених мисли и расположења. Ови натписи су до нас донели два имена иконописаца који су у XII веку осликали витанијски храм, - али не само имена: они су донели до нас много више, они нам откривају запањујућу духовну дубину и велико хришћанско смирење ових блажених душа. У средини орнаменталног цветића који уграшава горње место, готово бисерним словима белом бојом сачињен је натпис: “Христе, пеицкале Деметре” (“Христе, смилуј се Деметру”). Поред, у орнаменталној линији је очигледно његова необична молитва: ар марто ар, павпири чепмаритад. Мсаджуло коветлао, ну марто мкмен ковелта Христианета цмидата Пентаган”

(Нисам сам - ја, црнолики ваистину. Судијо свих, не одвоји ме од свих светих твојих хришћана”).

Други уметник је оставио натпис на источној косини западног окна јужног рукавца у доњем делу слике Арона, међу расцветалом травом на земљи: “Упало, ну шеундоб Софроме” (“Господе, немој да помилујеш Софрама”). Одмах поред је приказана мала фигура уметника у монашкој раси, која је клекла на колена пред ногама пророка. То је један од најбољих уметника који је живописао храм, аутор пророка и “Тајне вечере”. управо он је оставио још чуднији натпис: у истом прозорском отвору, на западној косини покрај ногу пророка Данила црвеном бојом је на брзину насликана фигура монаха који брзо корача са распећем у левој руци према Крсту, који стоји на пиједесталу. Између Крста и фигуре је приказан лик Распетог, дат само помоћу нимбуса и капљица крви које теку из Христових рана.

“Немој да помилујеш Софрама!..” - какво непојамно смирење! Оци су говорили: “Осуди себе сам и Бог ће те оправдати.” Да! У наше гордо време човек не може да наиђе на такве натписе. Древни свети уметници, творећи своја непревазђена ремек-дела нису ни помишљали на то да овековече своје имена: како се они по томе много разликују од наших савременика!

У наше време је постало уобичајено да ексером или делићем разбијене цигле на старом зиду или преко неке веома древне фреске у запуштеном храму човек уреже своје име огромним словима. Да на сваки начин забележи, “овековечи”, наметне своје “ја” другима, жеља да човек гласно узвикне: “Ја постојим, ја – тај и тај, ја сам такође био овде,” – какав апсурд! Каква страшна болест времена! Колико је таквих несрећних душа, које пате због незадовољеног самољубља, које разједа сујета, које желе да се било како запамте, да се истакну у овом свету који брзо пролази, у кипућем потоку времена који брзо протиче.

Само хришћанство ослобађа човека од такве болесне потребе, одводећи своје синове из овог непостојаног, готово илузорног света у свет непролазне радости, у вечно, непропадљиво и бескрајно бивство. Сваки хришћанин осећа да је гост на земљи. Чак и сва ова дубока по садржају, префињена, неземаљска лепота хришћанских храмова је само слаби ехо, лаки додир, одблесак, ехо вечног живота, благовести о Царству Славе Божије које долази. Појављују се на земљи ове благовести с Неба и топе се у времену као чудесне експлозије неземаљске светлости. Тако је прошла и отопила се, узнела поново на небеса велелепна красота Витанијског манастира. Ми смо затекли само последњи одблесак овог јарког чуда, које се већ гаси, али и оно тако много може да каже души која тражи вишњу лепоту.

Кад човек данас стоји на богослужењу у полупразном храму, гледа избледеле фреске машга и нехотице слика њихову некадашњу велелепност, сву богату декорацију, збор отаца, који са страхопоштвањем и пажњом слушају древне напеве службе, уваженог игумана са јеромонасима у олтару, царске личности које су некада стајале поред северног стуба: некад је и сама царица Тамара овде стајала... и како онда одједном убого и жалосно, празно изгледа наше данашње време! Како је изнемогла и избледела наша вера! Све је данас у нашем хришћанском животу постало некако површно, на брзину, све се чини да би се човек показао, не ради Богоугађања, већ тромо и беживотно. Нико више неће насликати тако дубоке, тако испуњене садржајем фреске са светим ликовима, нико више неће тако марљиво осликавати сваку жилицу на безбројним рајским цветовима и неће имати стрпљења и времена да покрије тако префињеном чипком камење зидова.

Интересовања и укуси људски су се тако много променили, данас има мало људи који заиста ревнују за благоукрашавање храма Божијег. А древне фреске све више старе: боје бледе, нестају. Црни обриси су се осули и претворили у беле: беле су зенице очију, беле су обрве, линије усана, беле су “сенке” на ликовима, као да су ликови светих постали негативи. Можда је то због тога што је наш свет постао негатив у односу на светост: зато што се црно данас назива белим и бело црним? Свете фигуре на фрескама као да се скривају у дебљину зидова од човечанства које постаје све развратније.

Ми савремени хришћани смо налик на сиромаше који су позвани у трпезарију после великог пира да сакупљају мрвице и остатке са стола. Сви гости који су били позвани на празник су се, пошто су се довољно веселили и добили поклоне, разишли по кућама. Ми нисмо били предвиђени за ручак, али нам је по милостивој снисходљивости Господара дома дозвољено да “покупимо” оно што је остало од ручка и ми само по остацима јела и по неким дивним предметима некада раскошне атмосфере можемо да претпостављамо какви су се чудесни догађаји овде дешавали. Али и за ово велико добро ми треба искрено да се захвалимо Домаћину, да заблагодаримо за милост која је указана нама недостојнима, зато што смо, премда наша трпеза није раскошна, ипак сити и не умиремо од глади.¹

Слава Богу за све!

ВИТАНИЈА У XX ВЕКУ

Крајем XIX века положај монаштва у Грузији је био веома жалостан: још почетком века Грузијска Црква је изгубила аутокефалност, био је установљен егзархат, Грузија се налазила у положају провинције Руске империје. У народу се јако охладила љубав према црквеном животу. Манастири су још увек постојали, и монаха-Грузијаца није било баш тако мало, али су у обитељима владали сиромаштво и неред. Грузијци су још живели и на Светој Гори – у Иверону. Четрдесетак монаха-Грузијаца се налазило у атонском скиту Јована Богослова. У самој Грузији су се још могли наћи подвижници узвишеног живота и духовни старци. Али без обзира на то антихришћански дух је све више задобијао власт над душама, док се богоодступнички XX век није сурово обрачунао са свим последњим представницима монашког рода, тако да се већ крајем тридесетих година једва могла наћи отворена обитељ у Грузији.

Али задивљујуће је то што је Витанија, која је до самог краја XIX века представљала само вековне развалине обрасле шибљем, на коју су сви заборавили, одједном, управо уочи ужасне атеистичке олује почела да васкрсава из рушевина као из гроба, да она постаје дејствујући манастир и у току читаве ноћи тешких године светли јарком светлошћу Христове вере.

Први обновитељ манастира је био јеромонах Спиридон Кетиладзе, родом из Западне Грузије, из Кутаисија. Он је овде дошао сам и готово све време свог боравка у обитељи је био без поузданих помоћника, имајући подршку само малобројних верника који су долазили у Витанију да раде у славу Божију. За оправку храма је унајмљивао је раднике, иако је било веома тешко наћи средства. Али, било како било 1894-96. године оцу Спиридону је пошло за руком да обнови обитељ у таквој мери да је она постала погодна за живот малог монашког братства.

У то време је овде долазио да помогне у грађењу у један дванаестогодишњи дечак из сељачке породице – Василије Мајсурадзе, родом из Самачабла, села Ередви (Јужна

---

¹ Види: *светитељ Игњатије (Брјанчанинов)*. Дарови савременом монаштву. Том 5., Закључак.

Осетија). Он је не жалећи труда радио са најамним радницима, радио је тако да му је крв цурила из прстију. Али радници га нису жалили, стално су захтевали: ово донеси, ово додај. У свом селу је он напасао стоку, - ништа више не знамо о раним годинама његовог живота. Али 1903. године, тајним путевима Божјим Василије је дошао на Свету Атонску Гору, у скит светог апостола Јована Богослова, где је живео до 1920. године. Размирице, које су настале на Светој Гори злим лукавством вечног непријатеља људског рода принудиле су већину монаха-Грузијаца да напусте Атон. Лишени могућности да се у тишини монашких келија моле за своју многострадалну отаџбину, они се вратише у Грузију, коју је тресла жестока грозница богоодступништва. Овде су их очекивале неописиве патње, некаква истанчана, веома сурова митарства. Део монаха који су се вратили из Грчке настанио се у манастиру Армази, у близини Мцхете, међу њима је био и Василије Мајсурадзе, сада већ јеромонах Јован. Али околности су биле такве да су у обитељи 1921. године остала само два монаха – отац Јован и још један брат. Једном у манастир дођоше двојица наоружаних чекиста² и саопштише монасима да су позвани да одмах дођу у град. Оцима наредише да иду напред, а сами су ишли мало иза њих. Удаљивши се мало од манастира комунисти почеше да пуцају у монахе... Затим, мислећи да су већ мртви, бацише их са пута и одоше. Међутим, оба монаха по милости Божијој останадоше у животу. Оцу Јовану је метак експлодирао у десној страни груди, а другог брата је погодио у главу, али га није убио, већ само окрзнуо лобању, тако да је ускоро дошао свести и чак могао да се докопа Мцхете. Кад добри људи сазнадоше шта се десило пођоше да траже оца Јована и затекоше га још у животу. Оца Јована су однеговале монахиње – сестре манастира Самтавро. Рана дуго није зарастала, гнојила се. Пошто се опростио од њих, он се више није вратио у Армази, већ се настанио у Витанији. Убрзо је манастир предао јеромонаху Илији, о којем нам ништа није познато, само се зна да се због непознатих разлога вратио у Западну Грузију. Међутим, отац Илија је очигледно кратко био игуман обитељи и старешинство је предао оцу Јовану.

Године 1924. у манастир је дошао монах Георгије (Мхеидзе). Он се родио 1887. године у Доњој Рачи, у селу Доње Крихи, у веома угледној, али сиромашној породици са много деце, која је припадала кнежевском роду. Његов отац Методије Мхеидзе, и мајка Дафне Цапаридзе били су поштовани људи. Отац је био саветник, радио је у народној милицији, учествовао у биткама и добијао награде, укључујући крст светог Георгија за хапшење Шамила. Георгије је имао седморицу браће и три сестре. Као мали дечак он је започео образовање у Чилиагелској школи, затим су га послали у Тбилиси код ујака Ивана Мхеидзеа, богатог и угледног човека. Овде је наставио школовање и чак неко време радио као секретар писца Илије Чавчавадзеа. Већ тада је веома волео књиге, али није имао средстава да их купује. Затим је послат у Петроград у војну школу. Тамо се он толико свидео једном брачном пару без деце, да су они буквално “усвојили” Георгија и молили дечакове родитеље да га на воде већ да га оставе све време школовања код њих. Георгије се ипак убрзо вратио у село. До тада су код куће почеле да се дешавају неке члановима породице нејасне промене са најстаријим братом – Полиактором. Он се замонашио, одрекао свега светског, стално се осамљивао и молио. Имао је некаква тајанствена небеска виђења и веома брзо се упокојио. Умирући Полиактор је говорио својој мајци: “Мама, ево стоји Пресвета Богородица и ја идем према Њој,” а мајка је са сузама одговарала: “Замоли, синко, Богородицу да те врати мени.” Полиактор одговори:

---

² Чекисти су припадници ЧК – Чрезвычайная комиссия по борьбе с контрареволуцией и саботажем – Ванредна комисија за борбу против контрареволуције и саботаже.

“Како да узнемиравам Мајку Божију да ме остави овде!” Он запали свеће, позва све укућане, молио се, а када су свеће већ догоревале, изговори: “Господе, Пресвета Богородице, примите моју душу,” и упокоји се чим су се свеће угасиле.

Кад је 1909. године, већ после братовљеве смрти млади Георгије дошао кући у руке су му доспели рукописи покојника, он их је прочитао и одмах се јако променио, постао је потпуно други човек, тако да су укућани чак почели да се плаше за стање његове душе. Ускоро су отац и мајка били принуђени да синовима у Тбилиси пошаљу вест: “Ваш брат је полудео, дођите што пре, поразговарајте са њим.” Браћа допутоваше, покушавали су да разговарају са њим али је Георгије на све одговарао: “Не, готово је, жртвујем себе Богу. Чуо сам глас са Неба који ми је рекао да је то мој пут.” Не постигавши ништа, браћа се вратише у град, а Георгије се осами негде у пећини. Он се сада веома ретко појављивао код куће и нестајао је на дуго време. Једном се вратио тако поцепан и мршав да га мајка није препознала и мисливши да је туђе дете само је са чуђењем приметила: “Како очи личе на очи мог дечака.” А кроз два дана је поново нестао. Ако би Георгије негде на путу срео просјака скидао је са себе одећу и давао му. Људи су говорили: “Па остаћеш го!” али је он одговарао: “Господ ће ме обући,” облачио се у цак и тако је ишао. Затим је отишао негде у Мангрелију и укућани дуго нису знали ништа о њему. Познато је само да је пре свог доласка у Витанију Георгије већ био монах и да је живео у Хирском манастиру, а постригао га је митрополит Назарије. Хирски манастир су комунисти растерали 1924. године, ноћу су се тамо појавили наоружани људи и почели да муче монахе. Оца Георгија су везали и обријали му половину браде. Он је после тога повезао лице и тако ишао док му брада није поново порасла.

Исту такву увреду су му једном нанела рођена браћа. Њих двојица су била комунисти, брат Петар – заменик Берије, други човек после њега. Презирући Георгија због његове вере (тако да је Петар чак и патроним променио да га не би сматрали за монаховог брата), они су му једном ноћу док је спавао одсекли браду и бркове. Када се пробудио само је рекао: “Господ ће од вас тражити одговор за ово.” Други пут су браћа, желећи да одврате младог монаха од целомудреног живота покушавала да саблазне Георгија те га уведоше у собу где га је чекала развратна жена и затворише врата. Међутим, жена је убрзо изашла и гневно рекла: “Он је луд!” Георгије је стајао у углу собе лицем окренут према зиду и молио се... Оба брата су погинула 1938. године: млађи брат Иван је живот завршио самоубиством – убио се јер је пао у немилост власти (то је тада било уобичајено: онај ко је још јуче имао неограничену власт и кога су се сви плашили следећег дана је могао да постане прогањана жртва) и претиле су му муке и страшна смрт, а Петар је стрељан заједно са женом. Међутим, треба рећи да се све ове недаће на њих нису обрушиле због тога што им је брат био монах, напротив – о.Георгија су поштовали чак и многи представници власти. Петров син Гиви му је касније био близак и чак га је неговао док је био болестан.

Занимљив је још један случај из живота о.Георгија, који се десио још пре његовог одласка у манастир. Једном је дошао у село у којем је живела његова сестра и преноћио код ње у кући. Деца га одведоше у виноград, где је на граници са комшијском парцелом расла трешња. Рођаци почестише ујака зрелим плодовима и он је јео, али када је сазнао да дрво није њихово већ комшијско веома се ражалостио и почео да се каје: “Зашто ми нисте раније рекли? Ево, згрешио сам, украо сам трешњу.” Деца су га умиривала тиме што им није забрањено да беру плодове са овог дрвета. Ноћу када су већ сви били легли да спавају Георгије је тихо устао из постеље и до зоре се молио пред иконом, целе ноћи се чуло:

“Опрости ми, опрости, ја сам лопов.” Затим се у подне упутио ка родитељима који су живели у суседном селу. Али се успут два дана и две ноћи задржао поред храма светог великомученика Георгија и тамо се у пећини молио. Да ли се можда кајао због “крађе”? (Зар овај случај не подсећа на пример из “Отачника” када је један свети отац строго кажњавао себе због тога што је са жељом погледао зрели плод у туђем повртњаку? Или на то како се Макарије Велики читавог живота са сузама сећао како је у детињству подигао и појео смокву коју су дечасти украли и испустили?)

У Витанији су отац Јован и отац Георгије живели сами готово до саме своје смрти. Овде су морали много да раде, а као конак им је у прво време служила мала шупа, али им је после тога пошло за руком да саграде једносратну четворособну кућу. Још им је отац Спиридон оставио велику башту и они су сада сами уредили повртњак и виноград. Углавном је тешке послове радио о.Јован. Отац Георгије је био веома болешљив тако да се о.Јован веома плашио за његово здравље и често је говорио: “Само да не умре мој Георгије, само да не умре,” и ишао у град по лекове. Али је о.Георгије надживео свог духовног брата пет година. Прво су живели у страшној беди, морали су да иду у село и да жању пшеницу сељацима за шта су им ови давали мало житарица. Тако су успели да се прехране у прво време. Тек касније су сами могли да доведу домаћинство у ред. Сами су сејали пшеницу, кукуруз, почели су да гаје краве, пчеле, поред потока су саградили воденицу и први пут је свечано пустили у погон 1936. године. Отац Јован је својим рукама ископао канал за воду, а сељаци су му помогли да подигне воденицу. Тада је отац Јован већ био архимандрит, отац Георгије – игуман (за игумана га је рукоположио патријарх Мелхиседек). Отац Георгије је обављао лакше послове: музао је краве, правио сир, водио бригу о пчелама. Отац Јован је истеривао стоку на пашу, косио сено, водио бригу о повртњаку, ишао да меље жито у воденици. Унајмиливали су сељаке из села да ору поље за пшеницу.

Званично се сматрало да се у манастиру не служи, већ да је он просто – “драгоцени споменик архитектуре” и да у њему живе стражари. Сачувала се “домаћа књига”, оци су имали легалну регистрацију боравка. Друштво за заштиту споменика им је чак исплаћивало као чуварима “споменика” плату (укупно 300 рубаља). Али је овде у ствари све било као у обичном манастиру: у храму – иконе, кандила, свеће, служба, монашке одежде, о празницима је долазио народ, биле су литије, овде се кршгавало и венчавало³, исповедали су се и причешћивали верници – и све су ово власти некако трпеле, и безбожници се не усудише да униште овај живи извор, да разоре ову готово последњу монашку заједницу у Грузији. За време рата када је унаоколо владала глад, оци су имали и свој хлеб, и сир, и мед, тако да су они свакога ко је код њих долазио хранили и давали му намирнице да понесе, а често су помагали и новцем. Тада је Витанију посећивало мноштво туриста, ходочасника, просто доконе омладине, и они су наравно, нарушавали спокој и тишину забачене обитељи, али оци у сваком госту нису видели случајног пролазника, већ ближњег Богом послатог човека. У то време духовне глади када се реч Божија готово нигде није чула, манастир и његови становници су имали изузетно важан задатак. Јер то је било готово једино место у Грузији где се још гласно чула благовест живих истина хришћанства, овде је звучала најјача и најделотворнија проповед вере,

---

³ Обично јеромонаси не обављају Тајну Брака, али су наши оци били принуђени да начине нека одступања од правила: то је било време када многи хришћани нису могли слободно да прибегавају Тајнама у градским храмовима због прогона од стране власти, због тога су ишли у манастир и ту им се већ молба није могла одбити.

проповед не лепим речима, већ самим светим, делатним животом ових монаха. Пред све посетиоце старци су излазили заједно, са свима су се опходили веома пажљиво, тако да ниједан човек који је овде био није отишао, а да у срцу није однео дубоко, топло осећање према овом светом месту, према овим чудним “стражарима” у дугачким црним “кошуљама”. Треба истаћи да су оци носили кратка подраснике – до колена, тако је било згодније за рад, и није тако падало у очи у граду (истина, о.Јована су увек виђали у раси, што је тада јако падало у очи и није било безопасно).

Сачували су се записи посетилаца манастира у то време: на улазу у храм се увек налазила свеска са натписом “Књига утисака”, као што је то уобичајено у музејима. Колико се занимљивих записа овде може наћи! То је била најнесрећнија генерација: људи који су свуда били обмањивани насилно наметаним лажним, подмуклим, погубним и демонско-лукавим погледом на свет, генерација, која није знала ништа о духовном свету која је потпуно огрезла у материјалност, која је свом својом свешћу и поимањем била погужена у искључиво материјалне проблеме. У Витанији се у многима дешавало озбиљно преосмишљавање вредности “овога” света, они су се овде сретали са нечим потпуно другачијим, потпуно различитим од свега што им је било познато у друштву које их је окружавало, и то нешто је било веома блиско души, премда и несхватљиво. Свакога ко је дошао у додир са животом манастира обузимала необјашњива симпатија према овим монасима чија су лица била измождена од рада и зноја, који су били сиромашно обучени, али некако светли изнутра, другачији људи – не од овога света. И до данас се сви они који су боравили у Витанији и затекли овде ове старце сећају са одушевљењем: “О, какви су то били људи! Данас се такви више не могу наћи!” “О, то су били свети Анђели, а не људи!” Занимљиво је да ове изразе – “то су били свети људи”, “они су били као Анђели” понављају многи од оних који су их познавали, чак и неверујући.

Пред нама је дебела гомила старих, истрошених свезака, “штабечдилебис цигнеби” (“књиге утисака”): године – 1934, 1935, 1936, 1937... 1941... 1958. – записи, датуми, имена и потписи, понекад читав лирски излив неке разнежене душе, понекад стихови и цртежи. Свака забелешка је овлашан, али веома жив траг нечије драгоцене душе, која се тек срела с новим и неочекиваним откровењем. С ове тачке гледишта записи су изузетно занимљиви. Оно што у њима нарочито пада у очи је то што нема ниједног одзива, где се старци не би помињали са нежношћу, на свакој страници је захвалност за топао, осећајан, брижан дочек. “Истичемо изузетан однос, пажњу и нежност који ће нам увек остати у сећању...” “Овде су нас дочекали са великом пажњом...” “Хвала за љубазност и гостопримство чуварима манастира...” “Монаси су нас примили веома лепо, све су нам подробно објаснили, остали смо веома задовољни...” “Веома нам се свидео манастир, околина и како живе монаси” – ево неколико одломака из записа 1934-36. године, а има их на хиљаде. Они који су преживели ове године добро се сећају како су харали прогони вере, нарочито 1937. године. А ево записа: “Август, 1937. године. Витанијски манастир је посетила група црвеноармејаца и комсомолаца, која се упознала са историјом манастира и одмарала у шуми. Остали смо веома задовољни дочеком персонала.” У то време је на удаљености од 5-6 километара од обитељи радило одмаралиште, где су се одмарали гости из разних крајева земље, сви су они један од другог сазнавали за диван манастир који се налази недалеко и обавезно у читавим групама долазили овде на екскурзију, и наравно, односили са собом незаборавне утиске у далеке крајеве. Тако је Витанија носила своју мисионарску службу иако витанијски монаси нису ишли да проповедају по градовима и селима, нису писали посланице, али су гласно читавом свету проповедали хришћанске

истине већ самим тим што су у мрачном царству потпуног заборављања Бога они смирено и непоколебљиво ћутке носили свој огњени монашки крст и горели као јако кандило, као усамљени светионик изнад тамне разбеснеле провалије и показивали народу спасоносно пристаниште.

Много, много дирљивих ствари осећа човек прелиставајући ове свеске: колико се утехе, колико неземаљског мира излило од Господа на ове јадне приземљене, уморне душе!

А ево још једног занимљивог записа већ друге врсте: веома ситним, бисерним рукописом пише... игуман Кијево-Печерске Лавре “грешни Георгије” (јун 1937.г.) “Света обитељи! Први пут сам данас посетио твој свети крај, посетио сам твој древни храм, твоје високе горе, шуму и стене, посетио сам твоје тихе реке – Вере и Бетани... О света Обитељи, не налазим речи да изразим на овом мртвом папиру она висока, жива и света осећања велике, неземаљске радости и туге које си изазвала, која су се родила у мени од созерцања твојих тихих река, древног, из вековних рушевина поново рођеног храма и од Божанске службе у њему. Боже Вечни и Свемогући! Ти си Алфа и Омега! Почетак и Крај сваког бића! Услиши моју грешну молитву за многе и многе векове и времена који долазе. Ти, о Недокучиви Боже, сачувај у целости и неоштећен овај Твој свети храм, сачувај на многе, многе дане, године, у молитвеној благодатној снази и Своје верне служитеље – моју драгу духовну браћу – смерне калуђере Јована и Георгија.”

У начину живота витанијских отаца видимо поучан пример како се може спојити истински монашки, трезвени молитвени живот с мисионарством, с делом проповеди хришћанства и спасења ближњих. Без обзира на своје тако често општење са људима старци су водили изузетно подвижнички живот, али су притом на све начине крили своје подвиге. Остала је тајна какав је био унутрашњи живот отаца, али се само по малобројним сведочанствима оних који су их познавали може претпоставити о одликама овог њиховог живота. Између ова два дивна монаха владала је у наше време необична духовна љубав, они су живели необично сложено, дирљиво се бринули један о другом, што се ретко среће и међу рођеном браћом. Ево само једне епизоде из њиховог живота: када је о.Јован био у болници где је требало да се обави нека једноставна операција, о.Георгије се веома бринуо и писао писма главном лекару, ватрено га молећи да учине све што је могуће за њему драгог човека, док је сам о.Јован за све време своје болести показивао бригу за о.Георгија – “како му је тамо самом” – и због тога желео да се што пре врати у манастир. Без обзира на такву блискост оци су били веома различити, сваки је имао себи својствене црте, своје особености, тако да су у многим тренуцима у животу различито реаговали, али им то није сметало да живе у потпуном миру и братољубљу. О.Георгије је водио апсолутно подвижнички живот иако је био слабог здравља: спавао је на дасци, није грејао собу чак ни зими, ноћу се много молио, био је веома уздржан у храни. Кад је бивао у граду, веома је строго пазио да му не дају јело од меса.⁴ А о.Јован је увек углавном радио, тако да су га од раног јутра видели час у штали, час у повртњаку и потпуно је непознато кад се он ноћу молио. Он је, када је био у гостима у граду, јео све што му дају, чак и јело од меса, али наравно, не због презира према уздржању, већ да некога не увреди. О.Георгије је много читао, занимала га је историја и оно што се дешавало у дато време, сматрао је да свештеник треба да зна све што се дешава у свету. Он је одлично познавао свете оце, аскетику. У манастиру су оци скупили прилично велику библиотеку светоотачких дела за то време. На страницама многих књига срећу се белешке, учињене руком о.Георгија, по

---

⁴ По веома старом светоотачком предању монаси се увек потпуно уздржавају од меса.

њима се види да је он свете оце проучавао веома пажљиво, темељно. Сви су га веома поштовали зато што је био образован, чак се и власт према њему односила са уважавањем. Познат је случај када је мноштву кошница о.Георгија претила погибелъ због недостатка хране. Био је потребан шећер, а оци га нису имали, и о. Георгије је одлучио да се за помоћ обрати првом секретару ЦК – Чарквианију. То је био прилично храбар поступак за оно време, али о чуда, - добио је потребну количину шећера и пчеле су биле спасене. Отац Георгије је увек био веома самопожртвован и трудио се да свакоме помогне чиме год је могао, поделио би са ближњима чак и сопствено парче хлеба. Тако је он једном изнео гостима последње резерве хране и тад му је о.Јован тихо рекао: “Оче Георгије, и сутра треба да једемо, и сутра.” А он одговори, као и обично: “Сутра ће Бог дати, оче, даће Бог.”

Понекад је о.Георгије ишао у град да се лечи: час су га болеле очи, час зуби, имао је операцију простате. Увек када је био у граду код рођака у кући код њега су се скупљали верници, углавном жене – Грузијке и Рускиње: молиле су се, исповедале, беседиле, често су певале духовне песме. Према старцу су се односиле са великим страхопоштовањем, често су се могле видети на коленима пред њим за време беседе. О.Георгије је овде крстио многу децу. Децу је учио да се моле кратком молитвом “Господи помилуј”, учио их је да навикну да она све време тече у срцу. Још су раније људи приметили да се сва предсказања о.Георгија остварују: тако је он ближњима говорио за брата Григорија: “Син породице ће бити Гриша” – и заиста, тако је и било. За другог брата је рекао: “Вано ће радити с новцем,” и он је касније био директор газдинства и имао много новца. Једном је у манастир дошао један младић и о.Георгије га одједном позва по имену иако га је први пут видео. “Откуд знате како се зovem?” упита зачуђени гост. “Кад су те крстили у детињству у тој и тој цркви ја сам тамо био присутан,” одговори отац. Али ствар је била у томе што је овај човек крштен кад му је било свега два месеца и од тада је прошло више од тридесет година. Из прича очевидаца је познато да је било случајева исцељења од разних болести по молитвама отаца. Једног човека су монаси исцелили од глувоће помоливши се над њим у храму.

Рођак о.Георгија је боловао од упале мозга, био је у тешком, готово безнадежном стању. Нико се више није надао да ће оздравити. Али оци га одведоше у манастир и кроз месец дана вратише родитељима здравог сина. До тада је у манастиру већ успео да се научи пчеларству, заволео је ово занимање и њиме се бави до данашњег дана. Тада су му оци поклонили неколико породица пчела како би могао да отпочне посао. По његовим речима тих месец дана колико је живео са монасима видео их је како се стално моле у својим келијама тако да се чудило – када су јели, спавали и кад су успевали још и да раде. Да се оци нису можда тако много молили за исцељење овог младића?

Познат је један дирљив случај. Једном су у Тбилиси дошле две сестре о.Георгија – Ксенија и Нађа које се са својим братом монахом нису виделе 48 година! Рођак их је довезао у манастир. Дођоше, он уђе прво без жена: “Ево, оче Георгије, довео сам ти девојчице,” говори са осмехом ујаку. Али је о.Георгије истог тренутка знао о коме се ради: “Ксенију и Нађу, знамо кога си довео!” Али када су сестре ушле више није могао да препозна која је Ксенија, а која је Нађа, већ су биле у дубокој старости. Отац се веома разнежио, грлио је сестре, и тако су провели, грлећи се и плачући око пола сата и нису знали за себе од навале осећања, ова слика се није могла равнодушно гледати. То је било пред Васкрс. Отац Георгије је замолио да се постави сто, да се изнесе најбоље јело које су имали. Неко му је рекао: “Оче, Васкрс још није наступио.” Али је старац одговорио: “Кад

бисте знали како сам данас радостан, данас је за мене Васкрс!” и поново загрлио своје сестре.

Последњих година, када је о.Георгије био већ јако болестан у обитељ су из града долазила иста она његова духовна деца која су га веома волела. Када су спремале храну жене су увек први тањир остављале за старца, а тек после тога су саме јеле. Без обзира на слабо здравље и дубоку старост он се и даље бринуо о другима, примао је госте, свакога се трудио да утеши. Једном приликом је дошла девојка од једно двадесетак година коју је често болела глава и коју су посаветовали да оде у Витанију и да се лечи водом са извора. Провела је овде недељу дана и хтела да се врати кући, али јој о.Георгије никако није дао да иде сама, плашећи се да је неко не нападне и пратио ју је све до магистрале, а то је око осам километра пута и све узбрдо.

О.Георгије је имао духовна виђења. Знамо само за три случаја. Једном, када је старац јако страдао у боловима јавила му се Мајка Божија и исцелила га Својим додиром. Други пут, кад је старац седео погружен у молитву поред зида храма јавила му се мученица Текла и дала му грозд грозђа. Недуго пред смрт старац се због болести (оперисана му је простата) налазио у граду код брата. И јавио му се светли Анђео и рекао: “Георгије, зашто си овде, шта ти треба овде? Твоје место је у манастиру!” “Господе, Ти видиш да сам болестан,” одговори отац. “Не, Георгије, ти треба да будеш у манастиру!” Отац Георгије се брзо спремио и тешко болестан, не обазирјући се на упорно противљење рођака упутио у манастир. Упокојио се кроз неколико дана.

У оцу Георгију се могла приметити извесна монашка строгост, образованост и аскетизам. А отац Јован је изгледао много блаже и једноставније, у њему су људи увек видели пре правог Анђела него строгог аскету. И сада, ма ко да спомене ова два старца, отац Георгија увек хвали многим узвишеним речима, а за о. Јована не може да каже ништа друго осим: “А овај старац је био просто Анђео Божји.” Али, наравно, његова молитвеност и подвижништво, дубока духовна мудрост и искуство су били потпуно скривени од људских погледа испод спољашње једноставности и љубазности (што је карактеристична црта атонске монашке школе). Уопште, о.Јован је многе традиције у Витанију донео са Атонске Горе. Тако да су њихово гостопримство, топла срдачност, пажња према гостима били потпуно у духу Свете Горе. Иако су оци сами готово увек строго постили увек су своје госте служили нечим укусним, нарочито су их служили својим медом. Кад су долазиле читаве групе деце из дечијег дома, старци су износили столове на пољану испред храма и хранили децу орасима, медом и веома укусним свеже испеченим хлебом. Многа од ове деце су сада људи у већ познијим годинама и до данас се сећају укуса такве посланице са тако живим одушевљењем, као да су их оци пре сат времена утешили својом љубављу.

Верници из Тбилисија су тако заволели Витанију да су овде на велике празнике почеле да долазе читаве парохије, пастири са својом духовном децом, и овде, су више се не бојећи се ни прогона, из све душе изливали своја хришћанска осећања: биле су литије, гласно су се певале духовне песме, служило се Бденије, ишли су да се окупају у древној крстионици, у извору који се сматра благодатним и зове се “Јордан”. Тада су спавали напољу, око храма, неки на простиркама, неки на даскама. У таквим приликама су служили и народ исповедали очигледно свештеници који су долазили, а старци су се само причешћивали или служили рану Литургију у малој цркви. Кад би дошао неко од верника обично би, спуштајући се са планинског ланца, прво застао на врху планине, која се уздиже изнад обитељи као оргомна пирамида са истока и отуда викао старцима: “Мамао

Иоане, мамао Георги, гвакуртхут!” (Благословите!) – а оци су “благосиљали” звоњавом звона. С неописивом осећањем, као у рај силазили су наши браћа и сестре низ планину ка светој и тако драгој обитељи. Овде су их монаси примали у топао очински загрљај и одмах седали за дивну трпезу која је већ очекивала госте. Каква је то трпеза била! Све што се ту налазило било је одгајено, скупљено, припремљено рукама ових светих стараца, њиховим тешким трудом, нарочито заморним за физички већ слабе оце. Све је овде било “уквашено”, “осољено” њиховом светом вером и молитвом и имало, наравно, необичан, незабораван укус и мирис.

Ево одломака из успомена једног верника који је још као млад човек често долазио код наших отаца:

“...Док смо силазили са планине уз звоњаву звона која нас је поздрављала и благосиљала, монаси су већ везали пса, стигли су да подгреју храну, да поставе сто. Уђосмо у обитељ. Нисам још умео правилно да приђем старцима и код о.Јована ме на благослов довела једна наша верујућа жена. Он ме је веома пажљиво погледао. Имао је на себи потупно једноставан подрасник – закрпа на закрпи, огртач, опасан канапом, на глави му је била најпростија сукнена камилавка: све је било веома старо, изношено. Благословио ме је. Одвео нас је у кућу, где су имали једну већу собу – то је била гостинска соба, и тамо је била и трпезарија: под – просто земља, пећ, горе – спаваћа соба за госте. Поред куће, мало са стране – шгала, тамо је тада била једна крава и пет белих овчица. Отац Јован их је шишао, од вуне је плео чарапе и делио сиромашним гостима. Када је на празник долазило много верника спавало се у храму, а ако је било топло – у самом дворишту, али најчешће се није ни спавало, него су се људи целе ноћи молили, сви су певали. Скупљало се много народа из града, долазили су из оближњих села. Ујутро, кад сам устао нисам могао да дођем себи од радости због службе. Тада су долазили и многи свештеници: служили су и певали на два језика – на грузинском и на руском. После службе – празнична трпеза одмах у дворишту. Отац Георгије је тада био болестан и ишли смо код њега у келију по благослов. Лепо смо певали разне духовне песме, сви су их знали напамет. И једна верница предложи да отпевамо “Тора Атон” – то је тако стара песма, веома сам волео да је певам. Запевасмо, а ја сам се трудио да певам све више, певам и видим – о.Јован седи поред и све му из очију теку сузе, као роса. Кад завршисмо, рече: “Серго, Бог ти здравље дао! Тамо сам живео. Подсетио си ме на многе ствари.” И после тога је о.Јован увек када сам долазио у Витанију молио да певам “Тора Атон”, - и како је само плакао, како је увек плакао!”

...После сам често одлазио код ових светих људи. Увек су имали потешкоћа са керозином. Једном сам им носио керозин у боци на леђима, чеп није био добро затворен и нисам приметио како ми се керозин пролио на леђа и још сам га трљао цаком, леђа ми мокра, а ја мислим – ознојио сам се. Дођосмо, скидам цап, предајем драгоцену ствар о.Јовану. Он примети да су ми леђа сва од керозина: “Е, брате Серго, скидај јакну.” Скидох, а керозин је већ био разјео цела леђа, старац погледа моју рану, затим је закрсти: „Ништа, каже, сутра ујутру кад устанеш све ће бити добро.“ И заиста, ујутру су леђа била читава, и није остала никаква опекотина. Идем код оца Јована: “Ево оче, све је прошло!” Он се осмехну: “То те је Мати Божија исцелила!”

...Ноћу смо ишли у келију код о.Георгија да се молимо, он је целу службу сам читао. Тек што је завршио молитву, а отац Јован је већ припремио трпезу и одмах нас храни. После трпезе је увек поново молио да певамо о Светој Гори, и ми смо певали лагано, мелодија је била у четири гласа, а старац је плакао. Једном сам стајао на молитви

ујутру и само размишљао: “Кад би о.Георгије што пре завршио да не закасним на посао.” Али он наставља и даље, отац Јован већ ради негде у дворишту. Одједном се врата отварају и о.Јован се обраћа о.Георгију: “Тиорги, цота чкара, амат ечкаребат” (Георгије, požури мало, они журе.) Чак сам се тргао, јасно је видео моје мисли, јер никоме нисам рекао да журим. Опет су нас, као обично, нахранили и испратили. Чим смо изашли на пут одједном сама стадоше нека кола: “Из Витаније? Како је отац Јован? У Тбилиси? Седите!” А ја сам све време пута седео у колима као опарен, - значи – старац је прочитао моје мисли, ах! Ето какви су то оци били!

...Тада сам живео сиромашно, имао сам жену, дете, отац Јован ми је кришом од других гостију у торбу стављао намирнице: мед, млеко, сир, мацони – све је било тако укусно, тако је мирисало; вунене чарапе које је сам плео: “Само никоме не говори.” Касније се отац Јован разболео од водене болести, срце га је издало и последње године пред смрт више није могао да ради, само се молио.

Педесетих година наше жене-вернице су ишле у Русију код схиигумана Кукше, то је био отац узвишеног живота, читао је чак и мисли људи који су долазили код њега. “Хајдемо, говориле су, да видимо светог човека,” – било их је седам. Дођоше, још ни уста нису отвориле, а схиигуман им рече: “Што сте овамо дошле жене из Тбилисија! Дошле сте да видите грешног Кукшу?! А код вас самих недалеко у планинама сијају два светилника, идите и код њих скупите духовну снагу!” Само им имена није рекао. Очигледно да је духовно био повезан са нашимо цима. А и који су светилници могли да буду у близини ако не ови старци тада када у читавој Грузији више није било отвореног манастира.

...А ево шта је још било: кад се о.Јован већ био упокојио, верујуће жене, а међу њима и моја супруга одмах после Васкрса одоше у Витанију. Дођоше, честиташе о.Георгију празник, а он им каже: “Ох, девојчице, постао сам сироче, отишао је о.Јован, а мене оставио самог.” Жене узеше благослов да оду на гроб о.Јована и да тамо отпевају васкршње тропаре и стихире. Отпеваше, вратише се. Отац их пита: “Па, јесте ли отпевале о.Јовану, да ли вам је одговорио?” “Није.” “А мени је одговорио! Када сам у васкршњу ноћ отишао код њега, отпевао ирмосе и рекао: мамао Иоане, Христе ахсдга! (Христос васкрсе), он ми одговори, - чешмаритад ахсдга! (ваистину васкрсе).”

Затим смо пре него што је о.Георгије умро опет једном приликом дошли у Витанију, а он ми каже: “Серго, слепим, више уопште не видим и не могу да читам.” А ја погледах и видим да су му наочари потуно мутне зато што их увек прстима узима за стакло. И рекох му: “Сад ћу ја вас, оче Георгије да излечим.” “Како?!” Узео сам наочари, опрао их сапуном испод чесме, обрисао и вратио му: “А како је сад?” “Ох, сад све видим, а мислио сам да ћу да ослепим.”

Године 1954. је по благослову свог духовног оца (архимандрита Константина из Теклатског манастира) у Витанију дошао један млад човек – Валико Пирцхелава и остао овде да живи са оцима све до своје смрти. Рођен је 1923. године у селу Мухури Чхороцкујског рејона. По образовању је био педагог, његови родитељи су живели у Цхакаји. Били су веома незадовољни животним путем који је син изабрао, мајка је често долазила у Витанију са горким прекорима наговарала Валика да остави монаштво. У гневу је претила: “Ако се не вратиш кући ићи ћу да се жалим на вас Чарквинију” (Секретару ЦК). Али је он одговарао: “Иди ако хоћеш и код Стаљина, ја ћу да останем овде!” Тако је и живео у Витанији, ускоро је примио монашки постриг са именом Василије и био рукоположен за јеромонаха. Испоставило се да је отац Василије велики подвижник, много је постио, волео је да се моли, много је читао, предивно проповедао. У његовој келији је

на видљивом месту лежала људска лобања са костима – како би га стално подсећала на то како је кратко време нашег живота на земљи. Остала је свеска у којој је он исписао тропаре и стихире из разних црквених служби, које су га нарочито дирнуле у срце за време молитава. Отац Василије је и даље одржавао писану везу са својим првим духовником, о.Константином. Тако да се у том тренутку у Витанији скупила већ озбиљна духовна сила – значајна у то време: архимандрит, игуман и јеромонах, сва тројица веома ревносни и духовно надарени подвижници који су темељно познавали хришћанску и монашку науку. Али овај процват обитељи није дуго трајао: 1957. године је од болести срца умро о.Јован, 1960. је од туберкулозе у 37. години живота за о.Јованом на онај свет отишао о.Василије, може се рећи, још сасвим млад човек.

А околности које су изазвале његову тако брзу смрт су биле следеће. Иако власти нису нарочито узнемиравале наше старце, непријатељ Божји, који мрзи праведнике није спавао и проналазио је разне подмукле начине да напакости витанијским подвижницима. Време је било лоше, и било је много злобних људи. Многи су на монахе гледали са несвесном мржњом, други су подозревали да имају много новца. Неколико пута су долазили да пљачкају, крали су краве. Једном су о.Јована одвели иза храма, пуцали у земљу под његовим ногама, претили да ће га убити, тражили су некакво злато. Затим су поново покушавали да их опљачкају, али су притом разбојници случајно убили свог друга. Други пут су крали брашно, однели машину за шивење. Али би се увек после тога нашли добри људи који су помагали оцима да надокнаде штету коју су нанели разбојници. Занимљив је следећи случај: нешто пре него што ће умрети о.Јован је био болестан и лежао је у болници, а испоставило се да је поред њега у соби шеф милиције који је некада ислеђивао нестанак крава из Витаније и тада покрио лопове. И ево овде, када је поближе упознао старца, видевши пред собом заиста светог човека, схвативши у таквом стицају околности Божји Промисао који му дарује згодан случај за покајање милиционер исповеди пред свима старцу своју кривицу и доби од њега опроштај...

Због свих ових опасности морали су да држе пса у манастиру и чак да имају пушку како би поплашили лопове, а и вукови су често долазили близу манастира. Једном су зли људи дошли да краду краве од монаха, а о.Василије је тада живео изнад капије, тамо је имао малецну келију. Пробудио се, а можда још није ни спавао, и чувши да се дешава нешто што не ваља пуцао из пушке у ваздух. Лопови су били принуђени да побегну, али су приметили ко их је отерао и викнули, кријући се у мраку: “Ништа, причекај, даћемо ми теби!” И заиста су одржали своје зло обећање: једном су четири човека сачекала о.Василија на путу кроз шуму када се враћао из града и страшно га истукли да је једва успео да допузи до манастира, тешко дишући и пљујући крв. Од тада је о.Василије стално кашљао и тешко дисао. Рођак о.Георгија – лекар га је молио: “Хајде са мном, оче, ставићу те у болницу, излечићу те.” Али о.Василије није пристао, остао је у манастиру. Отац Георгије се веома бринуо за њега, договорио се са лекарем да му плаћа да долази у Витанију и да даје инјекције болеснику, али лечење није било од користи и о.Василије се убрзо упокојио. Више пута је молио да његово тело никоме не дају: “Сахраните ме овде са о.Јованом,” и премда се о.Георгије трудио да то испуни, и чак је припремио гроб заједно са верницима, дођоше рођаци о.Василија с неким људима и на силу узеше тело монаха и сахранише га у свом крају, у Цхакаји, у Теклатском манастиру.

Тако је о.Георгије остао потпуно сам – болестан и беспомоћан. У ово последње време се много молио и већ је ретко излазио из келије. Понекад су код њега долазили њему блиски верујући људи из града, доносили храну, прали одећу, радили све што је

требало по манастиру. Тада је код о.Георгија долазио јеромонах Гаврило, који је често бивао овде и раније, и повремено живео у обитељи, и уопште био домаћи у манастиру. Очигледно је да се о.Георгије надао да ће њему моћи да преда манастир: у овим годинама усамљености оца је веома жалостила мисао да нема коме да остави обитељ, зар ће се заувек угасити и овај “једини” светилник у Грузији, зар је умрло монаштво? У последњем манастиру који је радио спремао се да оде на други свет последњи монах ове обитељи, каква ли је бол сигурно обузимала срце сваког верника који је то видео! Највероватније се о.Георгије у то време највише молио да не замре монашки живот у Грузији, да Витанија живи, да живи и не умре, да налазе склониште овде они који траже спасење, да душе које су се одрекле погибелног света поју Богу међу овим зидовима, да се моле у овим келијама, освећеним толиким сузама, толиким молитвеним уздасима стараца. Али нажалост, није се у те дане нашло следбеника нашег оца: манастиру је било суђено да 15 година остане без житеља. Можда је старац све ово предвидео и препустио опустелу обитељ Самој Мајци Божијој, као што је некада Серафим Саровски, не нашавши никога ко би га заменио, препустио дивејевске “сиротице” Самој Царици Небеској?

На последњи пут га је пратио већ поменути јеромонах Гаврило. Налазећи се у граду одједном је осетио: мора да оде у Витанију, И тако, као да га је вукла нека невидљива сила, и он се нађе овде поред о.Георгија. Чим је о.Гаврило ушао код старца, овај је са олакшањем уздахнуо и рекао: “Слава Богу! Чула ме је Мати Божија!” Он се уопште понашао некако необично, био је потпуно спремљен, Обукао се у најбоље што је имао, као да се припремио за неко славље и притом је говорио чудне речи. О.Гаврило није могао да схвати о чему се ради. А старац је стално понављао: “Ускоро ћу да кренем,” давао је различита упутства како шта да се уради у манастиру, молио га да не оставља Витанију, давао духовне савете. Отац Гаврило је био у недоумици – куда се овај спрема да иде тако болестан и стар кад толико година готово да није излазио. Видећи да је старац прилично бодар, никако није ни помишљао да је овај тако близу одласку са овог света. Отац Георгије га је тешио: “Иако одлазим телом душом ћу увек бити овде, са вама, нећу оставити Витанију.” Било је чудно слушати све ово. На крају је замолио да служи Литургију и да га причести. Отац Гаврило је све учинио, старац се причестио, појео мало просфоре и седео на кревету, сабран, пребирајући бројанице, веома спокојан и свечан. “Ето, нека те спаси Господ! Сад иди одмори се.” Али је о.Гаврило сматрао да је неумесно да остави болесног старца, а осим тога, почео је да осећа да се приближава нешто узнемиравајуће: “Ништа, нисам се уморио, остаћу с тобом још мало, можда ће нешто затребати,” одговори. Овај још једном понови: “Иди, одмори се.” Али је јеромонах ипак више волео да остане поред старца и рече: “Ево, мало ћу да читам овде,” и почео је да чита неку књигу седећи за столом, али је неочекивано на тренутак задремао, а када се тргао, света старчева душа је већ отишла у вечност.

Пет година пре своје смрти, оне године када се упокојио о.Јован, о.Георгије је примио велику схиму са именом Јован (највероватније у част светог апостола и јеванђелисте Јована). Постригао га је о.Василије по благослову патријарха Мелхиседека. Могуће је да је и архимандрит Јован био великосхимник, јер је живео на Атону 17 година, а тамо често врше монашки постриг одмах у велику схиму, или барем, убрзо после пострига у малу дају и велику. Веома је вероватно да је схимник Јован, налазећи се при крају свог светог живота, благосиљајући о.Георгија завештао њему и велику схиму, и старешинство, па чак и име које је носио, тако да се у томе још једном види најдубља љубав и духовна блискост ових отаца; заиста су “као једна душа” живела ова два света

човека. И сахрањени су један поред другог, са источне стране храма, обојица архимандрити, обојица Јовани, обојица (највероватније) великосхимници, обојица, безусловно, рајски становници, исповедници, трудбеници, молитвеници. Обојица су се упокојила у истим годинама живота - у 75. години.

Верујемо да и данас јарко и радосно горе пред Богом ова два неугасива кандила, осећамо као се топлина и светлост од њих увек изливају на нашу обитељ. Вечнаја вам памјат, свети оци!

Молите Бога за нас!

САВРЕМЕНИ ПРЕПОРОД ОБИТЕЉИ

Иако је с одласком стараца на онај свет Витанија привремено опустела, као да је била лишена живота који је у њој горео, као да је осиротела, она није потпуно умрла, просто је опет уснула зимски сан: утихнуле су духовне песме и молитвени возгласи под сводовима храма; прашина је покрила иконостас, налоње, свећњаке; почела је да обраста шибљем и копривом земља која је била очишћена за повртњак и башгу; почели су да рђају кровови, и по древним фрескама потекоше млазеви кишнице. Зграде је чувао веома стари сељак који је живео на два километра од обитељи: он је све иконе и књиге однео у једну од соба у кући, тамо сложио и црквене сасуде и све закључао. Као и раније долазили су туристи, али сада само да погледају “занимљив споменик архитектуре”. Затим су убрзо дошли и постали “домаћини” овде рестауратори и историчари уметности. Почео је истраживачки рад на фрескама, била је извршена извесна рестаурација каменог венца зидова, поново је подигнут кров храма, оправљена је кућа у којој су некада живели монаси, а сада се настанили уметници и радници. Престо је био померен у угао храма и претрпан разном старудијом; иконостас и иконе су изнете, и у читавој унутрашњости биле су подигнуте скеле од необрађених борових дебала. Ентеријер храма је почео да личи на мрачну и влажну пећину. Ово је било по укусу шумским птицама и животињама. У храму су се настаниле сове и летећи мишеви, њихови грозни крици, појачани акустиком, разлегали су се ноћу кроз врата и прозора цркве, и они који су тих година свраћали унутра, као да су доспевали у страшну густу шуму, препуну тајанствених животиња. Улаз у древну светињу је сада зјапио као страшна црна мрља, обузимајући пролазника гробљанском хладноћом и некаквим потишгеним осећањем туге. У храм готово да нико није ни свраћао – тамо је било крајње неудобно и ништа није могло да се види због мрака. Тако је само и нехотице долазило на језик: “Гнусоба опустошења, која се налази тамо где не треба.”

Тако је прошло 15 година... Године 1978. Његова светост и блаженство Патријарх Илија II је буквално чудом у Витанију успео да пошаље два монаха. Још увек атеистичка власт је опет неким чудом пристала на то, иако је у то време изгледало да није могло бити ни речи о томе да се у Грузији отвори још било какав манастир. Али се испоставило да је Витанија и овог пута изузетак и постала је први мушки манастир, који је отворен после дуге духовне зиме, она се прва вратила у живот и дала пролећне пупољке као весница наступајућег отопљења. Тек крајем осамдесетих година – десет година након отварања Витаније уочене су знатне промене у држави и друштву, изменио се однос власти према Цркви, почели су да се обнављају храмови и манастири. Али до тада је у Грузији Витанија била на свој начин јединствено и изузетно место, радосно и утешно прибежиште за многе и многе вернике.

Треба истаћи да је до тада на животну позорницу ступила нова генерација људи која се знатно разликује од својих родитеља, дека и бака. То је нараштај људи који су одрасли у извесном материјалном благостању и задовољству, размажених сведозвољеношћу, васпитаних у условима апсолутног духовног вакуума, који не знају и не желе да знају за појмове као што су дуг, морал, стид и савест, породичне и друштвене обавезе; покољење које је познати хришћански мислилац XX века амерички јеромонах Серафим Роуз назвао генерацијом: “Мени!”, односно људи безгранично егоистичних, душевно ослабљених и крајње сладострасних. То је генерација људи који су изгубили све оријентире, у свим смеровима и на свим нивоима живота, који су од раних, буквално дечјих година изгубили дечију непосредност, једноставност и целомудреност, укус за живот, за добро, за било какву строгу делатност, који живе само због најјаркијих, “најшкакљивијих” осећаја и осећања, које може да понуди свет који их окружује. Ако су њихови родитељи још и тешили себе некаквим лажним идејама, тежили ка узвишеним циљевима они сами гласно исмејавши њихову наивност, ништа вредно у овом животу нису успели да нађу. Страшна празнина и бесмисао, зли подсмех и разуданост која не зна за границе постали су основна црта која карактерише савремену омладину.

И испоставља се да је Витанија потребна управо овој омладини. Управо овакве духовно изнемогле, изгубљене, исцрпљене од греха који чини насиље над њима, скупља сада овај “свет бродих”, којим невидљиво управљају и подржавају га небески заступници – они блажени молитвеници, који су толико патили и молили се овде управо за ово заблудело покољење, за ову несрећну децу, која су се родила у потпуној тами незнања Бога, која никада нису видела Светлост Истине. Када би се десило, да за живота стараца неко од гостију започне разговор о ужасном стању душа омладине, о њиховом неморалном животу, о пороцима и страстима, који владају међу омладином о.Георгије није дозвољавао да се они осуђују, већ је говорио: “Не осуђујте младе, они нису тако лоши као што ви говорите, у њима има још много доброг. Треба узети у обзир бездуховну атмосферу у којој су се родили.” А када је Његова Светост Патријарх Илија II још као ученик средње богословске школе посетио старце о.Јован је сазнавши да је младић верник и да учи у богословској школи био дирнут тако да је почео да плаче. Ето, како је, значи старце болела душа због нас, због оних који су ишли за њима! Безусловно је да се они јако моле за све нас и тајанствено укрепљују духовним силама сваку умрлу душу, која прибегава њиховој обитељи.

Било је време кад се могло мислити да су безбожност, бездуховност, мрачни материјализам заувек завладали друштвом и да је већ потпуно немогуће било какво враћање истинском животу, хришћанству. Али ево дешава се чудо! Ови људи, који су како је изгледало од самог рођења били у безизлазном моралном и духовном ћорсокаку одједном непознатим путевима Божјим, без било чијег спољашњег утицаја, не по страсти, већ због искреног осећања и срца које чезне за Истином, непојамном силом Божијом пробуђени, почињу да траже, да призивају Истинитог Бога. Већ се многи, многи млади људи не задовољавају оним јадним земаљским разонодама и пролазним лажним вредностима којима богоодступнички свет покушава да их превари. Њихове душе све јаче и јаче осећају жеђ за истинским, вечним, нетрулежним и непролазним. Почиње извештан духовни препород: са искреним осећањем покајања због почињених грехова, са осећањем мржње према свом прошлом полуживотињском животу, са ватреном жељом да се ослободе ових окова греха и да васкрсну за истински, пуновредан живот, надајући се да ће наћи истински смисао, циљ свог постојања и да ће кренути према овом циљу, да ће

уложити све своје снаге како би га достигли -- са таквим расположењем све млади људи све чешће долазе у манастир. Али окорелом грешнику није лако да се одрекне претходних навика, не мења се човек само жељом и напором воље. Потребно је учествовати у животу Цркве, потребне су многе благодатне силе које прате, подржавају, инспиришу, а које се дају у њеним тајнама. Тешко је без промене места становања и круга у којем је човек навикао да живи, одједном се одрећи укореењених греховних навика, веза и рђаваих наклоности. Није увек могуће у парохијској цркви подробно размотрити своје проблеме са свештеником, поделити са неким своја осећања, осамити се, одвојити се од земље, постати другачији, почети све из почетка, поново се родити кроз тајну покајања, поново постати дете. Манастир је ретко погодно место за онога ко жели да анализира свој претходни живот и да учини први корак у нови живот: овде је потпуно другачији свет, други су закони, ритам живота, овде сви проповедају другачије вредности, узвишава се, открива значај онога што човек није примећивао, и што чак није ни помишљао да постоји, и обрнуто – руше се лажни идоли, варљиви украси, разобличава се празнина и бесадржајност, апсурдност и ругоба оних ствари којима се човек клањао читавог живота као неким великим светињама. Манастир збацује једну за другом маске овог злог клоуна који се вечито кривели – света, и открива каква се подмукла оруђа зла крију испод његовог блиставог покроба. Многи људи су се за један дан боравка светој обитељи мењали, и одлазећи, односили у срцу нови квасац који их је са временом потпуно преобразио. Тако је Витанија постала прво у Грузији, својеврсно “топло огњиште” око којег су после дуге и љуте зиме почеле да се греју душе призване на духовни препород.

У току последњих година много се променило: атеизам је изгубио своје позиције, комунизам је банкротирао, друштво тражи нове идеје и нове стимулансе. Хришћани су у међувремену добили могућност да отворено служе Господу, да проповедају своју веру, да отварају хамове и манастире, да граде нове цркве. За врло кратко време стасала је читава армија свештеника и монаха. И веома многе данашње старешине храмова и манастира, архимандрита, па чак и епископа у Грузији су некада овде, у Витанији започели свој пут. Они се добро сећају ове њима драге обитељи Рождества Мајке Божије, говоре о њој с веома топлим осећањима. Одавде је, као од неког чудесног кандила Мајка Божија разаслала пламичак од којег је требало да се запале други древни светилници грузијске земље. Једна за другом паљене су свеће и разилазиле се на све стране. И по читавој Грузији почеше да се појављују из рушевина запуштени манастири и храмови, поче да иде у њих грузијски народ, који се буди од тешког болесног сна.

Али таква је била само првобитна мисија манастира – да служи као уточиште, духовни одмор и утеха за душе које траже Бога, као школа познања основних истина и закона хришћанског живота. Међутим, духовни живот не може да стоји у месту, он мора стално да се развија и продубљује. У прво време су у обитељи живели само настојатељ и два искушеника, остали су били само гости – који долазе и одлазе, иако су се неки понекад веома дуго задржавали у манастиру. Али су затим овде почели да долазе озбиљније и самопожртвованије расположени хришћани, који више нису желели да се врате у свет који у злу лежи. Међутим, испоставило се да није довољно живети споља побожним хришћанским животом – како је показало време. Монах који се зауставио само на спољашњој побожности, који не тежи ка савршенству, односно ка дубоком очишћењу срца, ка избељивању ризе саме душе своје, већ тражи за себе исто што и хришћанин који живи у свету, - такав монах веома брзо духовно малаксава, задовољава се постигнутим, постаје млак, задовољан собом и беживотан, он духовно умире и постаје сличан

фарисејима које Господ разобличава у Светом Јеванђељу. Манастир сам почиње упорно да захтева од својих житеља да живе у складу са духом овог светог места, односно правим монашким животом. Међутим, испоставља се да је то крајње сложен задатак за наше време. Међу нама – савременим младим људима XX века и претходним генерацијама верника открива се огромна разлика. Тим пре је дух монаштва, чак прошлог века, чак прве половине овог века необично далек и несхатљив монасима наших дана. Па и ови оци би нас вероватно тешко схватили. Физички, психички, морално, умно, ми смо отхрањени, одрасли, васпитани са потпуно другачијим погледима на свет, другим појмовима, укусима, вредностима. Друштвени живот пре чак 30-40 година ми доживљавамо као неку далеку историју: тако је снажно и брзо почео да се мења свет. Притом треба имати у виду да сви ови грандиозни преврати, све ове новине, открића, сав овај “прогрес” нису ништа друго до раскошно украшена парада нових маскирних одела, нових лажних вредности, тек направљених идола обојених дречавим бојама. Ако желимо да се вратимо изворима здравог духовног живота морамо да се одрекнем читавог овог оптерећења најновије привлачне лажи. Али невоља је у томе што фалш није само ван нас, он је продро у саме дубине наших срца, сплео се као густа паучина око нашег ума, као дрога, отровао нам саму свест и све тамо изврнуо наопако. Управо због тога монаштво као најтрезвенији, прави, најистинскији живот данас и јесте најкомпликованије, најтананије и најсамопожртвованије дело које је уопште дато човеку и заједно са тим – најкорисније, најдостојније, најнеопходније управо сада, као никада у ово време када је подмукла демонска лаж обманула читав свет.

...Али ево, дошли смо данас међу зидине празних манастира, у полуразрушене храмове, у монашке келије које су оскрнавили безбожници са истим таквим опустошеним, разбијеним душама, збацивши са себе на прагу тешко бреме грехова. Испоставило се да није тако тешко поново уредити обитељи, поново подићи срушене зидове, очистити их од прљавштине и нечистоте, дати свему леп изглед. Али поново подићи унутрашње рушевине, терати ружно и наказно из својих срца, чистити и украшавати унутрашњу клет душе је много, неупоредиво теже. Сва спољашња дела непријатељ нам дозвољава да чинимо без нарочитог противљења, јер уза сву спољашњу лепоту нашег религиозног живота он може да исплете још много своје паучине и да погуби у њима мноштво душа, да их убије још љућом смрћу, да их подвргне још већој осуди. Али овај једва приметни паук се претвара у змаја који бљује ватру, када хришћанин приступа очишћењу унутрашњег свог храма – овде непријатељ устаје на душу са свим својим жестоким оруђем, и само благодат Божија може да је сачува и укрепи у подвигу који је започела. Управо због тога у монашком животу није главно књишко знање или побожност префињеног ума и спољашња, већ оне навике које се стичу у непосредном искуству унутрашњег рада, тајанствено искуство душе, која се рађа у општењу са Богом и борби са ђаволом. Али овакво знање у искуству није могуће пренети речима, о њему је тешко расуђивати на језику појмова на које смо навикли. Ево због чега су се монаштву људи увек учили непосредно долазећи у додир са животом оних монаха који су већ стекли ово унутрашње тајанствено искуство, људи су се учили не на основу речи, не на основу спољашњих правила и начина живота (иако је и то веома важно), већ су црпели знање из онога што се крило испод свега овог спољашњег и само сијало кроз спољашње: од дубоког, разуму недокучивог, скривеног од разума, живог извора вере, који је на духовном нивоу видела и из којег је црпела снагу душа почетника.

Међутим, око нас нажалост, готово да нема таквих учитеља, тешко је данас наћи старце који би нам с колена на колена предали ово искуство унутрашњег делања, који би нас научили примером, а не речима овим нијансама општежића, који би нам дали манастирски устав који се родио из животног искуства, а не из теоријских измишљања. Имамо књиге, али све оно што је у њима написано о монаштву захтева да буде поново осмишљено самим животом. Наше необично време, ситуација, унутрашње стање нем не дозвољавају да слепо копирамо живот ранијих монаха, већ нас приморавају да тражимо управо оне облике монаштва који су нама доступни, захтевају решење нових проблема и питања веома тананих и тешко разумљивих, али за нас крајње важних питања, на која се тешко може наћи одговор у књигама написаним у далека, давно прошла времена.

Не смемо заборавити ни на то да је манастир увек грађен не спољашњом мудрошћу, не само добром вољом његових оснивача, већ молитвама, подвизима, многим патњама, кроз дугу и упорну борбу са непријатељем, кроз трепљење мучних искушења – унутрашњих и спољашњих. Сваки педаљ земље, сваки камен зида, свако овде засађено дрво морају бити заливени знојем и сузама, освећени вером и молитвом како би обитељ чврсто стајала и била снажно убежиште оних који се спасавају. Тада манастир личи на ужарени бакарни котао: ниједна штетна мушица не може да се приближи његовој садржини. Које још место на земљи може бити тако омрзнуто и тако мрско миродршцу ђаволу у XX веку као православни манастир? Шта још може да буде тако неиздрживо за њега у време када му је готово читав свет потпуно послушан, када је готово цело човечанство заробљено мраком греха и безакоња, а сама земља подсећа на грандиозан подијум за плес, где све неуморно плеше под звуцима зле фруле злочинца који се кикоће?

И због тога човек може да замисли какве тешкоће данас настају у манастиру који се тек поново рађа, какви сложени задаци ће се појавити пред настојатељем савремене обитељи, који покуша да усмери поверено му братство заиста монашким путем. Али “што је људима немогуће Богу је могуће” (Лк. 18, 27). Верујемо да је и данас у веку очајне масовне опседнутости могућ веома озбиљан, уздржан, молитвени и унутрашње осамљени живот. Време иде, људи се мењају, мења се њихова природа, поглед на свет, укуси, односи међу људима, али “је Исус Христос јуче и данас, исти и заувек” (Јевр. 13, 8), заповести Христове остају исте, исти је смисао, циљ и сврха човековог живота, иста она смрт неминовно чека сваког од нас, иста она подробна митарства, иста она блаженства или муке, иста мржња и љуто непријатељство ђавола, исте или још гушће и лукавије исплетене његове мреже и замке, и због тога су исто онако неопходни подвизи, исти постови, молитве, бдења, покајничке сузе, иста будност над собом, исто оно унутрашње делање, можда још већа ревност и пламеност вере него код претходних хришћана. Све ово нам је потребно још више, јер што више жели да нас прикује за земљу дух злобе, кнез века овог са више упорности ми треба да тежимо ка Небу. Верујемо да ће се и у овом сложеном делу овде, у Витанији излити на нас неисцрпна Милост Божија, која се увек тако обилно изливала овде, и под Покровом Мајке Божије, по молитвама светих стараца који овде почивају, да ће се Благодаћу Духа Светог још препородити у овој обитељи, макар на кратко време прави монашки живот. Јер “гдје се умножи гријех онде се још већма умножи благодат” (Рим. 5, 20).

Амин.

*Настојатељ Витанијског манастира
архимандрит ЛАЗАР
29. октобар (по старом календару) 1994. г.*